

УДК 378.015.31 : 316.61 : 37.043.2 : [061 + 791] (045)
DOI: 10.24144/2524-0609.2018.43.14-17

Андрєєва Марія Олександрівна
кандидат педагогічних наук, доцент
професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, м. Харків, Україна
andreevamo1987@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6481-3631>

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО КІНОКЛУБУ

Анотація. На тлі розгортань інтеграційних процесів в Україні важливою стає проблема розбудови інклюзивного освітнього простору. Не менш важливою є проблема підготовки майбутніх вчителів покликаних працювати і умовах інклюзивної освіти – компетентних, відповідальних, кваліфікованих і соціально культурних. В статті порушено проблему формування соціальної культури майбутніх педагогів в умовах інклюзивного кіноклубу. Метою статті є обґрунтувати можливості формування соціальної культури у майбутніх вчителів в умовах інклюзивного кіноклубу. На основі ґрунтового і змістовного аналізу літератури і педагогічного досвіду визначено специфіку інклюзивного освітнього середовища і визначено основні його характеристики. Змістовно характеризується вплив кіномистецтва на особистість. Визначено соціально-виховну роль кінематографа, зазначається, що кіно може показати значно більш широкі зв'язки між людьми, проблемами, предметами, ніж інші мистецтва. Визначено форми та методи роботи в інклюзивному кіноклубі. Визначено правила і зміст роботи в кіноклубі.

Ключові слова: соціальна культура; інклюзія; інклюзивний освітній простір; кіномистецтво; кіноклуб; інклюзивний кіноклуб.

Вступ. Процеси світової інтеграції, що стають нині невід'ємною частиною нашого життя й вимагають наближення держави до європейських ідеалів та цінностей, зумовлюють необхідність докорінної зміни ставлення українського суспільства до осіб з особливими потребами розбудовуючи тим самим суспільство рівних можливостей. Особливе місце у цьому процесі посідає сучасна українська школа, яка покликана виховувати нову генерацію українських громадян – толерантних, відкритих до порозуміння, компетентних, соціально культурних і відповідальних.

Упровадження інклюзивної освіти, як частини суспільства рівних можливостей, передбачає перебудову системи освіти на багатьох рівнях: законодавчому, матеріально-технічному, соціально-педагогічному, методичному, але, на нашу думку, найважливіші зміни відбуваються в душі та свідомості майбутнього педагога. Перед вчителем постає ціла низка нових професійних завдань виконання яких потребує терплячості та відповідальності, альтруїзму й самопожертви.

Тож, перед закладом вищої педагогічної освіти постає важливе завдання – забезпечити не тільки якісну фахову підготовку майбутнього вчителя, але й загартувати його дух, підготувавши до нової соціальної ситуації професійного розвитку – розбудови інклюзивної освіти в Україні. Така складна і відповідальна робота вимагає пошуку нових творчих підходів і засобів, здатних зацікавити майбутніх педагогів, і задіяти емоційно-духовну сферу їх професійної самореалізації. Дієвим засобом досягнення поставленої мети має стати активне використання художніх фільмів і відео в аудиторній і позааудиторній роботі під час фахової підготовки вчителів і формування у них соціальної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях І. Беха, М. Євтуха, Г. Пономарьової, М. Роганової, Р. Сопівника, Г. Шевченко зазначається, що вирішення проблеми духовного відродження українського народу і збереження національних культурно-історичних традицій і сповідуванню загальнолюдських цінностей, не може бути забезпечено тільки предметною, спеціальною

підготовкою майбутнього фахівця: освіта відповідатиме вимогам сьогодення і стане повноцінною лише в тому випадку, коли її зміст визначатиметься виховними цілями. Автори у своїх наукових доробках наголошують на тому, що система освіти є одним з найбільш важливих факторів досягнення цієї мети, підготовки поколінь до відтворення культурних цінностей. Загальною проблемою вищої школи України вони визначають пошук найбільш ефективних шляхів, способів і технологій виховання студентської молоді, підготовки її для різних галузей життя суспільства. Зокрема велика увага авторів приділяється проблемі підготовки фахівців педагогічної сфери до роботи в інклюзивному освітньому просторі.

У роботах педагогів-практиків, що присвятили свій науковий пошук розробці та упровадженню технологій підготовки вчителів до роботи в інклюзивній освіті К. Волкової та О. Кучерук зазначається, що окрім фундаментальної фахової підготовки педагог практик, покликаний працювати в інклюзивному освітньому закладі має володіти високим рівнем соціальної культури і бути готовим до вирішення складних морально-етичних завдань. На думку авторів така готовність здобувається не тільки під час аудиторних занять, а й особливо у позааудиторній роботі, в ході таких виховних заходів які здатні задіяти емоційну сферу майбутнього педагога.

На нашу думку, не зважаючи на ґрунтовне дослідження окреслених проблем, питання формування соціальної культури у майбутніх вчителів в умовах інклюзивного кіноклубу ґрунтовно не вивчалось, хоча саме працюючи з молоддю в творчій і невимушеній обстановці можливо задіяти глибині емоційні шари духовності особистості.

Метою статті є обґрунтувати можливості формування соціальної культури у майбутніх вчителів в умовах інклюзивного кіноклубу.

Завдання дослідження: виявити особливості формування соціальної культури у майбутніх вчителів в умовах інклюзивного кіноклубу.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел, інтернет-ресурсів, дисертацій з означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи проблему інклюзивних кіноклубів варто зазначити, що

людина XXI століття живе в медіатизованому просторі інформаційного суспільства, що складає її нове середовище буття і реальність сучасної культури. Засоби масової комунікації, нові технології (насамперед, аудіовізуальні: кіно, телебачення, відео та мультимедіа) проникли в усі сфери життя. Медіа стали основним засобом виробництва культури сьогодення, а не тільки комунікативним механізмом. Саме залучення медіа ресурсів до виховання студентської молоді може стати ефективним і доступним для широкого застосування методом роботи, оскільки у впливі на духовний світ людини неабияка роль відводиться літературі й мистецтву, в тому числі – кінематографу.

Досліджуючи питання створення інклюзивних кіно клубів, варто відзначити, що за твердженням Є. Силко, при роботі з художніми фільмами варто враховувати, що кіно скоріш пропонує, а не нав'язує інтерпретацію життєвої реальності в образах мистецтва. Аудиторія знаходиться у процесі діалогу (внутрішній діалог) з кінообразами, вкладаючи різний зміст у сприйнятий мистецький матеріал; самостійно аналізує та оцінює його. Мета такого впливу – розвинути критичне мислення і духовно-емоційне сприйняття, смак, здібності до глибокого аналізу (в тому числі й самоаналізу), рефлексії; спроби зрозуміти логіку авторського мислення, виявлення авторської концепції й оцінки аудиторією системи авторських поглядів, аналіз подій відображених у фільмі і визначення власної позиції з визначених автором питань, набуття соціального досвіду на прикладах продемонстрованих у авторському баченні (Силко, 2014).

Визначаючи соціально-виховну роль кінематографу, то кіно може показати значно більш широкі зв'язки між людьми, проблемами, предметами, ніж інші мистецтва. Кіно вчить по-новому бачити й слухати: воно демонструє глядачеві небачені досі деталі, невідомі з власного життєвого досвіду, відкриває цінність звичних явищ з нового боку.

Кінематограф, що являє собою складний синтез науково-технічного прогресу і художньої творчості, безсумнівно, переважає за своїми виразними засобами інші види мистецтва. Аудіовізуальна основа кіно, багатогаровість його впливу здатність не лише показати, але й розказати в дії, що є максимально наближеною до форм самого життя, – все це значно розширює емоційно-пізнавальну ємність екранного мистецтва, забезпечуючи більш тісний контакт з глядацькою аудиторією. А здатність кіно тиражувати продукцію художньої творчості значно розширює масштаби його впливу. Глибокий аналіз суспільно-політичних, дослідження внутрішнього світу людини – роблять кіно важливим фактором виховного впливу на особистість студента (Силко, 2014).

Характеризуючи умови інклюзивного кіно клубу для формування соціальної культури майбутніх педагогів, варто зазначити, що від того, наскільки розвиненою буде індивідуальність вчителя, його свідомість, самостійне мислення, вміння вести виховну і соціально-виховну роботу, здебільшого залежить увесь процес освіти у школах, ліцеях, гімназіях, коледжах, технікумах, інших середніх навчальних закладах. І тут роль і місце екранних мистецтв стають дедалі важливішими і вагомішими.

Кіно клуби забезпечують творчий розвиток особистості через перегляд і обговорення кінематографічних творів, а інклюзивний кіно клуб допоможе майбутньому педагогу здобути необхідний соціальний досвід, розкрити свій емоційний потенціал у роботі з людьми з особливими потребами, ставити себе у суб'єктну позицію при співпраці з ними,

стимулювати пошук нових шляхів самореалізації і самовдосконалення. Здатність розуміти, відчувати і співчувати, виявляти емпатію і порозуміння є не лише відповідними критеріями і показниками рівня розвитку духовності людини, а й виступають орієнтирами і стимулом для професійної реалізації у майбутньому. Особливо це важливо для майбутніх педагогів, які покликані працювати в «Новій українській школі» упроваджуючи інклюзію. На сьогодні термін «інклюзія» частіше вживається стосовно освіти й навчання дітей з особливими потребами. Вважаємо, що освітня та соціальна інклюзія осіб з інвалідністю є єдиним процесом.

Інклюзивне суспільство помилково вважають сукупністю умов виключно для людей з інвалідністю, проте насправді це система, де кожна людина почувається безпечно і комфортно. Існує принциповий момент – в інклюзивному суспільстві кожен і кожна почуває себе комфортно, голос кожного почутий, оскільки важливим є сама особистість, а не її соціальний статус, стать або рівень здоров'я.

Демократичні перетворення, що охопили сучасну Україну поставили громадян нашої держави перед складним вибором – принципово переосмислити і змінити власну пострадянську ідеологію і рухатись впевненим кроком до демократичних змін або й надалі репродукувати соціальні стереотипи минулої доби. Очевидно, що першим кроком на шляху демократичних перетворень має бути визнання і розбудова суспільства рівних можливостей – духовно-соціального простору де кожна особистість має можливість для самореалізації і саморозвитку незалежно від своєї статі, віросповідання, рівня здоров'я й національності. Вважаємо, для України ці ідеї сьогодні є гостро актуальними і для її розбудови необхідно розпочинати роботу з молодими громадянами з найперших етапів, тобто з дитинства. Школа має стати першим осередком реалізації ідеї рівних можливостей в якому всі діти не залежно від рівня здоров'я і статі будуть усвідомлювати та поважати свої права людини і зможуть в майбутньому транслювати ці ідеї в соціум, а також навчатись розуміти власні обов'язки перед суспільством, яке надає їм можливість для саморозвитку та соціальної реалізації.

В умовах інклюзії діти з інвалідністю засвоюють рольову поведінку здорових учнів та основні зусилля спрямовують на входження в освітній простір класу, пристосування до вимог закладу освіти та користуються підтримкою у навчанні. Згідно зі звітами, що стосуються масштабних досліджень у сфері інклюзивного навчання в різних країнах світу (2003 р.), на шляху упровадження інтегрованої та інклюзивної освіти розвинені країни світу стикалися з певними труднощами, зокрема: складність досягнення високої ефективності навчального процесу в умовах різноманіття можливостей учнів; проблеми щодо можливостей задоволення освітніх потреб молоді з порушеннями розвитку в середніх і старших класах; недостатнє фінансування і ресурси; відсутність конкретних напрацювань у питаннях атеґації школярів з проблемами розвитку. Ефективність інклюзивного навчання за даними проведених досліджень забезпечується широким діапазоном знань і умінь педагогічних працівників, володінням адекватними технологіями і методами навчання, наявністю відповідних матеріалів і часу, внутрішньою і позашкільною підтримкою з боку керівництва школи, місцевих органів освіти і громадських організацій; чіткою позицією влади у ставленні до інклюзивної освіти і можливістю гнучкого використання наявних ресурсів; інтенсивною і безперервною підготовкою і пере-

підготовкою вчителів, особливо з питань розробки і адаптації навчальних програм; реформуванням школи як єдиного цілого (Чайковський, 2015). Важливим для педагогічного працівника, покликаного розбудувати інклюзивне освітнє середовище є її сформованість соціальної культури. Формувати її необхідно з перших років навчання майбутніх педагогів.

Варто відзначити, що соціальна культура студентської молоді, є показником соціальної зрілості студентства, і позначає здатність не лише засвоювати і відтворювати соціальний досвід, але й виявляти соціальну суб'єктність у вдосконаленні себе та соціального середовища (Рижанова, 2014).

Спираючись на цю думку можна розкрити сутність досліджуваної характеристики, зміст якої розкривається через участь особистості і суспільства у соціальному вдосконаленні. Соціальна культура характеризує рівень розвитку соціальності студентської молоді, яка виявляється у соціальних цінностях високого рівня, сформованості соціальних якостей та просоціальної поведінки, передбачає високий ступінь соціальної зрілості, основаної на соціальній суб'єктності та її найвищому прояві – соціальній творчості (Максимовський, 2017).

Високий рівень соціальної культури майбутнього педагога дає більше можливостей для професійної реалізації в інклюзивному освітньому просторі і допомозі у вирішенні освітніх проблем учнів з обмеженими можливостями здоров'я, тим самим забезпечуючи їх включення в загальноосвітнє середовище, створюючи умови для комфортного розвитку вихованців, а в подальшому й саморозвитку.

Однак, сучасні студенти – майбутні педагоги – з народження знаходяться в медіатизованому просторі інформаційного суспільства і тому форми, методи і умови роботи з ними мають також відрізнятися від вже прийнятих і традиційних. Кінематографією цілком можна вважати ефективним засобом соціального виховання студентської молоді, а формування соціальної культури буде значно ефективнішим саме в умовах інклюзивного кінотеатру.

Організуючи роботу кіноклубу ми вважаємо за головне – розробка і слідування низці правил, які забезпечують його успішне функціонування й створюють комфортні умови для розвитку соціальної культури, зокрема це:

1. Свобода висловлення власної думки і вибору фільмів для перегляду.
2. Толерантність до опонентів.
3. Зваженість у характеристиці художніх засобів використаних у творах кіномистецтва.
4. Активність.
5. Можливість висловлення власної думки в будь-якій зручній формі (письмово чи усно).

Правила можуть доповнюватись і узагальнюватись у залежності від вікових особливостей аудиторії, особистісних характеристик членів кіноклубу, тощо.

Окрім правил вважаємо доцільним зауважити, що обираючи фільми варто враховувати, що перегляд фільму має бути інформативним і зрозумілим усім учасникам сеансу. У випадку коли тема фільму насичена специфічною термінологією, доцільним буде проведення вступної і підсумкової бесіди з поясненнями.

Для успішного формування соціальної культури майбутнього педагога важливим є формування його суб'єктності, тому особливо важливо стимулювання студентів до роздумів, аналізу різних соціальних ситуацій, висловлення власної думки. Ефективними також є вправи, що передбачають пропозиції змінити сценарій, або доповнити його власним фіналом.

Висновки. Отже, формування соціальної культури майбутніх педагогів буде значно ефективнішим саме в умовах інклюзивного кіноклубу, оскільки критичний перегляд художніх фільмів та відеороликів інклюзивного змісту, позитивно впливатиме не лише здатність студентів не лише засвоювати і відтворювати новий соціальний досвід, але й виявляти соціальну суб'єктність у вдосконаленні себе та соціального середовища на шляху розбудови інклюзивного освітнього середовища.

Список використаної літератури

- Максимовський М.І. Розвиток соціальної культури студентської молоді засобами анімаційної діяльності в інформаційному суспільстві *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка*. 2017. Випуск 7. С. 72-79.
- Рижанова А.О. Якісні рівні соціальності. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*: матеріали всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених / Харківська державна академія культури, Національна академія мистецтв України, Інститут культурології. Харків, 2014. С. 37–38.
- Силко Є. Організація проекту «кіноклуб» як естетико-педагогічна позааудиторна робота зі студентами педагогічних вишів. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. Випуск 2 (74). Педагогічні науки. С. 30-34
- Чайковський М.С. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі: монографія. Київ: Університет «Україна», 2015. 435 с.

References

- Chaykovskyy, M.Ye. (2015). *Sotsialno-pedahohichna robota z moloddyu z osoblyvymy potrebamy v inklyuzyivnomu osvithnomu prostori* [Socio-pedagogical work with young people with special needs in the inclusive educational space]. Kyiv: Universytet «Ukrayina» [in Ukrainian].
- Maksymovskyy, M.I. (2017). Rozvytok sotsialnoyi kultury studentskoyi molodi zasobamy animatsiyanoi diyalnosti v informatsiynomu suspilstvi [Development of social culture of student youth by means of animation activities in the information society]. *Scientific Journal of Taras Shevchenko Regional Humanitarian Pedagogical Academy of Kremenets*, 7, 72-79 [in Ukrainian].
- Ryzhanova, A.O. (2014, April). Yakisni rivni sotsialnosti. *Proceedings of All-Ukrainian Scientific and Theoretical Conference of Young Scientists* (pp.37–38). Kharkiv: Kharkiv State Academy of Culture, National Academy of Arts of Ukraine, Institute of Culturology [in Ukrainian].
- Sylko, Ye. (2014). Orhanizatsiya proektu «kinoklub» yak estetyko-pedahohichna pozaaudytorna robota zi studentamy pedahohichnykh vyshiv [Organization of the project «Cinema Club» as an aesthetic and pedagogical independent work with students of pedagogical univers]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Series: Pedagogical sciences*, 2(74), 30-34 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.10.2018 р.

Стаття прийнята до друку 10.10.2018 р.

Андреева Мария

кандидат педагогических наук, доцент
профессор кафедры социальной работы и социальной педагогики
Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского
областного совета, г. Харьков, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО КИНОКЛУБА

Аннотация. На фоне развития интеграционных процессов в Украине важной становится проблема развития инклюзивного образовательного пространства. Не менее важной является проблема подготовки будущих учителей призванных работать в условиях инклюзивного образования – компетентных, ответственных, квалифицированных и социально культурных. В статье затронута проблема формирования социальной культуры будущих педагогов в условиях инклюзивного киноклуба. На основе тщательного и содержательного анализа литературы и педагогического опыта определена специфика инклюзивной образовательной среды и определены основные ее характеристики. Содержательно характеризуется влияние киноискусства на личность. Определена социально-воспитательная роль кинематографа, отмечается, что кино может показать значительно более широкие связи между людьми, проблемами, предметами, чем другие виды искусства. Определены формы и методы работы в инклюзивном киноклубе. Определены правила и содержание работы в киноклубе.

Ключевые слова: социальная культура; инклюзия; инклюзивное образовательное пространство; киноискусство; киноклуб; инклюзивный киноклуб.

Andriieva Mariia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Social Work and Social Pedagogy
Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy»
Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine

FORMATION OF SOCIAL CULTURE OF FUTURE EDUCATORS UNDER THE CONDITIONS OF INCLUSIVE FILM CLUB

Abstract. Against the background of the realization of integration processes in Ukraine, the problem of an inclusive educational space developing becomes important as well as the problem of training of future teachers who are competent, responsible, skilled and socially-cultured, and are able to work conditions of inclusive education. The article raises the problem of formation of social culture of future educators in conditions of the inclusive film club. On the basis of thorough and meaningful analysis of literature and pedagogical experience, the specifics of the inclusive educational environment are determined and its main characteristics are specified. The impact of cinema on the personality is substantially characterized. The socio-educational role of cinematography is determined, it is noted that cinema can show significantly more extensive connections between people, problems and subjects than other arts. The forms and methods of work in the inclusive film club are determined. The rules and contents of work in the film club are identified. The analysis of the spirit of creativity of future teachers in the institution of higher pedagogical education as a process of mastering the spiritual experience of mankind, enrichment of vital values, knowledge of oneself and the world picture as a way of seeing the harmony of nature and man. The features of «inclusive educational space» and its types have been determined. Revealing the peculiarities of training of future social workers and social зувфщпгугі in the context of developing of an inclusive society, the existing regulatory framework has been covered. The author of the article has paid attention both to Ukrainian legislation and to the world. It has been determined that the development of an inclusive educational space as the part of an inclusive society involves dual social support for children and the youth with special needs.

Key words: social culture; inclusiveness; inclusive educational space; cinema art; film club; inclusive film club.